

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

SPORTOVNÍ SLANG SE ZAMĚŘENÍM NA FOTBAL

Sports slang focused on football

Michaela Svobodová

Vedoucí práce: PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání – Německý
jazyk se zaměřením na vzdělávání

2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Sportovní slang se zaměřením na fotbal vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury.

Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 27. 4. 2020

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat všem lidem, kteří mě vedli na mé cestě vzděláváním, rodině a přátelům za podporu, ohromnou trpělivost a dostatečný prostor při psaní a studiu, všem fotbalistům a fotbalistkám, kteří byli ochotní vyplnit můj dotazník a přijít tak o pár minut času. Největší dík ovšem patří vedoucímu práce panu PhDr. Ladislavu Janovcovi, Ph.D., za to, že mi umožnil u něj bakalářskou práci psát, za jeho užitečné připomínky a cenné rady, kterými přispěl ke zpracování mé práce, za vstřícnost a čas, který mi věnoval.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá tématem sportovního (fotbalového) slangu. Je rozdělena na část teoretickou, která vychází z prostudované literatury a podává obecnou charakteristiku slangu, základní teorie, obsahuje přehled onomaziologických postupů, jež se uplatňují při tvorbě slangových pojmenování, a část praktickou, jež je věnována sémantické analýze fotbalového slangu. Cílem práce je zachytit míru porozumění fotbalovým slangismům v rámci vybraných skupin fotbalistů, popřípadě určit specifika jejich vyjadřování. Pro výzkum jsem použila metodu pozorování, excerpcí a dotazníku.

Klíčová slova

dotazník, fotbal, použité metody, respondenti, slang, specifické výrazy, sportovní slang

Annotation

Bachelor thesis deals with topic of sports (football) slang. It is divided into theoretical part, which is based on the studied literature and gives a general characteristic of slang, fundamental theories, it contains an overview of the onomasiological procedures that apply in the formation of slang names, and a practical part, which is devoted to semantic analysis of football slang. The aim of the thesis is to capture the degree of understanding of football slangism within selected groups of football players, or to determine the specifics of their expression. For research, I used a method of observation, excerpt and a questionnaire.

Keywords

questionnaire, football, methods used, respondents, slang, specific expressions, sports slang

Obsah

Úvod.....	8
1. Nespisovné poloútvary národního jazyka.....	10
1.1 Profesní mluva	10
1.2 Argot	10
1.3 Žargon, hantýrka	11
2. Slang	12
2.1 Teoretická zkoumání slangu	13
2.1.1 Jaroslav Hubáček	13
2.1.2 František Oberpfalcer-Jílek.....	15
2.1.3 František Trávníček	15
2.1.4 Adolf Kellner	16
2.1.5 Přemysl Hauser	17
2.1.6 Encyklopedický slovník češtiny	17
2.1.7 Nový encyklopedický slovník češtiny	18
2.1.8 Příruční mluvnice češtiny	18
2.2 Aspekty slangu	19
2.2.1 Jazykové aspekty	19
2.2.1.1 Nespisovnost.....	19
2.2.1.2 Komunikativní funkčnost	19
2.2.1.3 Systémovost.....	20
2.2.1.4 Snaha o pojmovou diferenciaci	20
2.2.1.5 Stav odborné terminologie	20
2.2.1.6 Vyjádření expresivity	20
2.2.1.7 Vhodnost pro mluvené projevy	21

2.2.2	Mimojazykové aspekty	21
2.2.2.1	Stupeň uzavřenosti prostředí	21
2.2.2.2	Složení příslušníků prostředí	21
2.2.2.3	Psychické faktory	21
2.3	Tvoření slangových výrazů	21
2.3.1	Transformační postupy	22
2.3.1.1	Odvozování (derivace)	22
2.3.1.2	Skládání (kompozice)	23
2.3.1.3	Zkracování (abreviace)	23
2.3.1.4	Kalkování	23
2.3.1.5	Mechanické krácení	24
2.3.1.6	Překrucování	24
2.3.1.7	Univerbizace	24
2.3.2	Transpoziční postupy	25
2.3.2.1	Metaforické tvoření slov	25
2.3.2.2	Metonymické tvoření slov	25
2.3.2.3	Tvoření víceslovných názvů	26
2.3.2.4	Přejímání	26
3.	Sportovní slang	28
3.1	Sportovní žurnalistika	28
3.2	Fotbalový slang	29
4.	Metodologie a cíl práce	30
4.1	Charakteristika respondentů	31
4.1.1	SK Kraslice – fotbal	31
4.1.2	Strahovská fotbalová liga	32
4.2	Dotazník	33

4.2.1	Struktura dotazníku	33
5.	Vyhodnocení dotazníku	35
5.1	Průzkum znalosti vybraných slangismů	37
5.1.1	„Bodlo“	37
5.1.2	„Bondovka“	38
5.1.3	„Kisna“	39
5.1.4	„Zidanovka“	41
5.1.5	„Sešívání“	43
5.1.6	„Centr“	43
5.1.7	„Přihrávka/střela vnější částí nártu“	45
5.1.8	„Když balon projde mezi nohama protihráče“	46
5.1.9	„Pokutový kop“	48
5.1.10	„Přihrávka vlastnímu brankáři“	50
5.1.11	„Gól, který padne odrazem míče od tyče/břevna“	50
5.2	Shrnutí výsledků dotazníku	52
5.2.1	Tým SK Kraslice	53
5.2.2	Strahovská fotbalová liga – muži	53
5.2.3	Strahovská fotbalová liga - ženy	54
6.	Závěr	56
	Použitá literatura a prameny	58
	Seznam příloh	61

Úvod

Hlavní pozornost této práce je zaměřena na sportovní (fotbalový) slang. Sport je ideální disciplínou pro vznik a rozvoj slangu a nespisovné mluvy, protože se při něm vytvářejí sociální skupiny, jejichž členové spolu musí kooperovat při tréninku, zápasech, ale většinou jsou spolu v kontaktu i mimo oficiální fotbalové prostředí, kdy spolu rovněž o sportu komunikují. Jde o prostředí, ve kterém hrají významnou roli emoce.

Nedílnou součástí sportovního diskurzu je i sportovní zpravodajství, ve kterém se setkáváme s tuzemskými i zahraničními informacemi ze světa sportu, denně je televizní program napěchovaný sportovními přenosy, není problém se zúčastnit utkání přímo na stadionu, k dispozici je nespočet sportovních periodik, časopisů, na internetu je možné dohledat výsledky, živé přenosy, sportovní reportáže, archivní záběry ze zápasů, videa, sestřihy atd., v nichž se s výrazy sportovního slangu setkává i člověk, který není členem týmu či klubu, proto stále častěji dochází k pronikání sportovních slangismů do běžné mluvy, u mnoha výrazů se dá hovořit o jejich deslangizaci. Sportovní sociolekty se stále aktualizují a modernizují, jelikož další nové sporty vznikají, jiné ustupují v oblíbenosti do pozadí, některé se přetvářejí a dochází v nich i ke změnám v činnostech, což souvisí jednak s aktualizací pojmenování činností, jednak s modifikací a vznikem nových technik, pomůcek, funkcí sportovců apod.

Já se ve své práci zaměřuji na fotbalový slang, především na povědomí fotbalistů o fotbalovém slangu a porozumění mu. Jedním z cílů mého výzkumu je postihnout rozšířenost vybraných jednotek v rámci sportovních klubů, čímž lze identifikovat jednotky, jež lze označit jako společné pro fotbalový slang, a jednotky, které jsou specifické pouze pro komunikaci konkrétního klubu.

V první, teoretické části jsou sumarizována různá pojetí slangu, náhledy na tento poloútvár českého jazyka u vybraných lingvistů, jsou představeny i další nespisovné poloútvary jazyka, např. argot, profesní mluva a rozdíly mezi nimi. Uvádím také základní onomaziologické postupy, které se podílejí na utváření slangismů, a příklady na ně. Dále také stručně přibližuji fotbalové prostředí a krátkou pasáž zaměřuji i na sportovní žurnalistiku. V praktické části představuji skupiny respondentů, jimiž jsou

hráči týmu SK Kraslice a fotbalisté a fotbalistky Strahovské fotbalové ligy. Pak už se zaměřuji na samotnou analýzu dotazníků.

V závěru práce jsou shrnuty výsledky výzkumu a pokouším se z nich vyvodit dílčí závěry. Náhled celého dotazníku je uveden v přílohách.

1. Nespisovné poloútvary národního jazyka

Slangy jsou řazeny ve stratifikaci národního jazyka mezi tzv. poloútvary. Ty se konstituovaly na pozadí útvarů, jako je spisovná čeština, obecná čeština, nářečí apod. Na rozdíl od nich lze poloútvary národního jazyka vymezit na základě skutečnosti, že nemají jazykové prostředky ze všech jazykových rovin. Mají jen lexikální, frazeologická, případně syntaktická specifika (Chloupek 1990, s. 56), což znamená, že se objevují převážně ve slovní zásobě, ale fonetiku a gramatiku přebírají z obecné češtiny nebo z místního nářečí. Poloútvary představují většinou jazykové prostředky, které jsou používány při komunikaci mezi členy určité sociální skupiny. Z tohoto důvodu se nověji nazývají také sociolekty (Hubáček, 1995, s. 18–22).

1.1 Profesní mluva

Profesní mluva vzniká mezi příslušníky určitého zaměstnání, kteří si ve snaze o jazykovou úspornost a ekonomičnost vytvářejí zkrácená pojmenování reálií své profese, aby si usnadnili vzájemnou komunikaci.

Mnohdy se jedná o jednoslovná pojmenování, která bez ukotvení v daném prostředí ztrácejí svůj význam. Nejčastějším způsobem tvoření je univerbizace, kdy dochází k nahrazování víceslovných lexikálních jednotek jednoslovným pojmenováním. Některé výrazy mohou postupem času proniknout do spisovného jazyka (Chloupek, 1990, s. 57).

K vymezení pojmů profesní mluva a slang se vyjádřil Jaroslav Hubáček na Konferenci o slangu a argotu konané v Plzni 1984, během které hledal kritéria pro vymezení hranice těchto pojmů. Kupříkladu rozvoj počítačové techniky s sebou přinesl mnoho výrazů, z nichž některé byly zpočátku pocíťovány jako slangové, postupně ale přecházely k profesním výrazům, nebo dokonce mezi termíny (Hubáček, 1984).

1.2 Argot

Argot (někdy nazýván též jako zlodějská hantýrka (Hauser, 1980, s. 28)) je vrstva slovní zásoby, která je tradičně chápána jako lexikální zásoba užívaná v mluvě

společensky izolované spodiny, především zlodějů, drogových dealerů, žebráků, prostitutek apod. nebo v mluvě sociálně vyrazených skupin (Hauser, 1980, s. 28).

Příznačným rysem argotu je jazyková inovace a dynamika, neustálé hledání nových výrazů, žertovnost a slovní hříčky a také využívání synonym, která se tvoří za účelem obohacení již opotřebovaných nebo prozrazených slov (Hauser, 1980, s. 28). Dalším konstantním rysem je proměnlivost a expresivnost výrazů. Argot má být jazykový poloútvár tajný, tudíž by mělo platit, že jakékoli sebemenší prozrazení jednotlivých jazykových prostředků (především jeho obsahu a významu) zastavuje argotičnost daného výrazu.

Celkem všeobecně se uznává argot jako specifický jev svého druhu. Někdy se však zahrnuje do pojmu slang. Že i takové pojetí existuje, o tom svědčí i *Slovník spisovného jazyka českého*. Tím spíše se tak ještě více komplikuje rozsah a obsah pojmu slang (Křístek, 1973).

1.3 Žargon, hantýrka

Kromě termínů argot a slang se dříve užívaly rovněž termíny hantýrka a žargon. Tyto odborné výrazy se nejčastěji užívají jako synonymum argotu. Ale Pavel Trost (1935) upozornil na to, že v minulosti byl v náplni pojmu argot a hantýrka zřetelný rozdíl.

Zatímco argot označoval zvláštní tajnou mluvu periférie, hantýrka byla mluva všech skupin společnosti, které platily za nepočestné. Používá vedle mluvy vulgární i mluvy dialektické, dále hojně znetvořených a úmyslně zkroucených slov, cizích i domácích, i slov vlastního tvoření. Pojem hantýrka má však často pejorativní charakter. Můžeme tedy říci, že jak hantýrka, tak žargon jsou spíše výrazivem negativně hodnotícím, nikoli zařazujícím.

Žargon bývá vysvětlován jako nespisovný, nonšalantní a familiární způsob vyjadřování (Křístek, 1973).

2. Slang

Slovo slang se poprvé objevilo asi v polovině 18. století a s největší pravděpodobností pochází z Anglie, a to ze spojení s'language, tedy něčí jazyk (v souvislosti se zaměřením práce tedy např. footballer's language, v překladu mluva, resp. jazyk fotbalistů) (Hubáček, 1981, s. 9).

Slangem se rozumí soubor speciálních výrazů a obrátů spojený s určitým zájmovým nebo pracovním prostředím (Hubáček, 1981, s. 9). Nemá svou mluvnickou stavbu ani vlastní slovní zásobu. Každý uživatel slangu mluví v běžné komunikaci obecnou češtinou nebo hovorovou podobou spisovného jazyka a pouze v prostředí sociálním používá slangové výrazy. Slangová pojmenování nejsou pro všechny aktivity a činnosti plně vyvinuta, někde se vyskytuje málo nespisovných výrazů, někde jich je mnohem více. S bohatou vrstvou slangových pojmenování se setkáme především u skupin, ve kterých jsou silné sociální vazby (jako např. myslivci, studenti, hudebníci či sportovci) (Hubáček, 1981, s. 10).

Vysoký podíl ve slangové vrstvě zastupují profesionalismy, které v užším pojetí slangu bývají vnímány jako samostatný poloútvár, zatímco v širším pojetí tvoří se slangismy jeden celek.¹

Pojmenovávací motivací slangových názvů bývá na jedné straně potřeba pojmenovávat nové jevy skutečnosti, na straně druhé pojmenovávat už pojmenované jako projev aktuálnosti, originality, hravosti (Hubáček, 1988, s. 8).

Důkazem toho, že slang je živou součástí jazyka, je dlouhodobý zájem lingvistů o tuto problematiku, a to nejen tuzemských, ale i zahraničních. Zde rozhodně stojí za zmínku pořádání Konference o slangu a argotu v Plzni, jejímiž cíli je snaha o zmapování slovních fondů jednotlivých podoblastí slangu a také nepopíratelný nárůst a změny v jeho slovní zásobě.

¹ <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

2.1 Teoretická zkoumání slangu

Problematiku slangu lze sledovat ze dvou pohledů, a to buď monotematicky, nebo obecně-teoreticky (Hubáček, 1981, s. 12).

Monotematické zkoumání usiluje o zachycení výraziva určitého prostředí. Jde o teoretické poznání podstaty slangu spíše druhotně, a to jako v důsledku snahy autorů vyložit specifiku zkoumaného společenství či prostředí a shromážděného slangového výraziva. Tak je tomu např. u V. Křístka, B. Zimové, J. Hubáčka, L. Klimeše a jiných (Hubáček, 1981, s. 12).

Teoretické výklady problematiky slangu jsou podávány v monografických statích a teoretických pracích širokého záběru. Za základní je v domácí literatuře považována stať F. Oberpfalcera-Jílka Argot a slangy, byť dílčí méně významné práce se objevovaly už okrajově před ním. Mezi další teoretiky patří např. F. Trávníček, A. Kellner, L. Dvonč, B. Koudela a mnoho dalších (Hubáček, 1981, s. 12).

2.1.1 Jaroslav Hubáček

Výchozí publikací pro zkoumání slangu je Hubáčkova kniha O českých slanzích, která je současně i výchozí literaturou pro mou práci, proto některé informace, které v této kapitole sumarizuji, se objevily již výše. Dle Hubáčka není snadné definovat slang, a to hlavně proto, že neexistuje jednota v chápání tohoto pojmu, ať už v domácí, nebo zahraniční literatuře (Hubáček, 1981, s. 9).

Shoda názorů nenastala zatím ani v užívání jednoho termínu, proto vedle označení slang existuje mnoho dalších synonymních výrazů (sociální nářečí, speciální nářečí, vrstevové nářečí, společenské nářečí, společenská, pracovní či vrstevní mluva). Hubáček slang definuje takto: „*Slang je svébytnou součástí národního jazyka, jež má podobu nespisovné vrstvy speciálních pojmenování realizované v běžném (nejčastěji polooficiálním a neoficiálním) dorozumívacím styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře*“ (Hubáček, 1981, s. 18).

Dále se ve starších textech Hubáček zabývá dělením slangových názvů na profesní a zájmové na základě dvou kritérií, a to vzhledem k prostředí a vzhledem k nespisovnosti. Za profesní názvy považuje „nespisovné názvy terminologické povahy“ (Hubáček 1988, s. 8) a s tím předpokládá ryze věcnou motivaci. U zájmového slangu je naopak motivací jazyková hra. Vzápětí však uvádí, že toto dělení není příliš spolehlivé a mezi těmito dvěma póly neexistují výrazné hranice. Obě motivace se navzájem prolínají a výrazy přecházejí z profesní mluvy do zájmové a ze zájmové do profesní. Důsledkem toho je skutečnost, že se stírají rozdíly mezi činností „jen“ zájmovou a činností čistě pracovní (Hubáček, 1988, s. 8).²

Tento stav se odráží i v lexikografické praxi; za slangové bývá považováno to, co jiní autoři nazývají profesionálním (profesním) a naopak (Hubáček, 1988, s. 8).

Podobně je to i s hlediskem spisovnosti a nespisovnosti, názvy z obou oblastí jsou někdy na hranici spisovného a nespisovného jazyka a jindy jsou jasně a výrazně nespisovné. (Hubáček, 1988, s. 9)

Toto pronikání slangových výrazů mimo rámec jednotlivých prostředí vede k tomu, že některé názvy lze označit i jako interslangové (např. dietář – 1. kuchař nebo strážník dietní jídelny, 2. ten, kdo pobírá diety; fuška – 1. dřina, velmi těžká práce, 2. neoprávněně prováděná práce) (Hubáček, 1981, s. 137–140).

Hubáček ještě zmiňuje rozdělení podle několika dalších kritérií, například z hlediska zařazení na časové ose archaismus – časově bezpříznakový výraz – neologismus, dále podle formy na jednoslovné a víceslovné (těch je výrazně méně než jednoslovných), dle expresivity na citově zabarvená (expresivní) a neutrální (neexpresivní) a na základě motivace vznikají pojmenování buď transpozičními, nebo transformačními postupy (Hubáček, 1988, s. 9–10).

V novější práci se autor již přiklání k termínu sociolekt, který vymezuje jako specifickou vrstvu slovní zásoby národního jazyka, jež se realizuje na mluvnické bázi jiné variety (většinou obecné češtiny). Disciplína, která sociolekty zkoumá, se nazývá

² Hubáčková práce vznikala v období socialismu, kdy panovaly specifické společenské podmínky. Lze říci, že po revoluci se propojení zájmové a pracovní činnosti mnohem více prohloubilo. Mnoha lidem se naskytly příležitosti, jak sféru svých zájmů využít jako zaměstnání (dovoz pomůcek, distribuce, pronájem prostor, management apod.).

sociolektologie. Současná česká sociolektologie opouští starší nejednotně chápaná terminologická označení (hantýrka, žargon, profesní dialekt, stavovské jazyky) a prosazuje výraz sociolekt jako hyperonymní označení pro profesní mluvu, slangy a argot (Hubáček, 2012).

V české lingvistice se termín sociolektologie však zatím ustaluje pomalu a stále přetrvává název sociální dialektologie.

2.1.2 František Oberpfalcer-Jílek

Za základní stať o českých slanzích tohoto autora je považováno dílo *Argot a slangy* z roku 1934. Slangy jsou zde chápány jako rozvrstvení mluvené češtiny podle stavů. Oberpfalcer-Jílek se mimo argotu věnuje především slangu studentskému, dále uvádí ale i slang vojenský, sportovní, myslivecký nebo mluvu lidí některých povolání. Argot definuje jako *zvláštní jazyk zločinců z povolání a individuí jim blízkých* a slang jako *zvláštní jazyky všech ostatních společenských skupin* (Oberpfalcer-Jílek, 1934, s. 311).

Autor rovněž užívá termín stavovské jazyky. Píše, že *„lidé spojení stejnou prací svého povolání mají k sobě bližší a hojnější vztahy než k ostatním členům společnosti a jejich mluva má společné rysy, odlišné od mluvy jiných stavů“* (Oberpfalcer-Jílek, 1934, s. 26).

Podle autora užívají slang především mladí lidé, a proto jsou do slangu zahrnuty vtip, ironie, změny ve významu slov, neustálé upravování a nové vymyšlení.

2.1.3 František Trávníček

Název slang je dle Trávníčka považován za cizí a ne zcela obecný a navrhuje užívat synonymní termíny nářečí společenská, zvláštní a vrstvová. Nářečí slouží k dorozumívání necelonárodně, kdežto spisovný jazyk plní dorozumivací úkon pro celý národ ve všech oblastech. Autor charakterizuje nářečí dle příčin, které vedou k rozlišování příslušníků jednotlivých vrstev národa. Těmito příčinami podle něho jsou:

- 1) nestejná potřeba výrazových prostředků po stránce věcné,
- 2) zvláštní věcné pojetí některých věcí známých i jiným příslušníkům jazyka,

- 3) snaha o odlišnost, krátkost a úspornost výrazových prostředků,
- 4) různé citové zaujetí k mluvčím a skutečnostem,
- 5) snaha o výlučnost mluvy některých společenských vrstev pro příslušníky vrstev jiných (Trávníček, 1952, s. 44–48).

Nářečí společenská, zvláštní a vrstevná se však jako termíny neujaly.

2.1.4 Adolf Kellner

Adolf Kellner svůj hlavní záměr upíná především k nářečí, proto ve své práci užívá termín nářečí vrstevná a definuje je jako „*soubory výrazových prostředků, kterými se od sebe navzájem odlišují uživatelé národního jazyka vlivem jistých společenských činitelů*“ (Kellner, 1954, s. 74). Odlišuje vrstevná nářečí od nářečí místních hlavně tím, že:

- 1) nemají svou vlastní gramatickou stavbu a základní slovní fond,
- 2) jejich užívání je vázáno na jistý okruh lidí, slouží pouze uzavřené společenské skupině, kdežto místní nářečí je platné pro lidovou masu,
- 3) projevují snahu se odlišovat od spisovného jazyka, naopak místní nářečí jsou otevřena jeho vlivu,
- 4) sociální nářečí není nikdy jedinou formou jazyka mluvčího, spolu s výrazy vrstevného nářečí užívá také místního nářečí či hovorového jazyka.

Kellner dále rozděluje vrstevné nářečí podle příslušnosti k zaměstnání (mluva právníků, horníků), dále podle příslušnosti k nějaké zájmové skupině (zmiňuje, že v odborné literatuře se pro takovou mluvu vyskytuje pojem slang) a třetím typem je mluva izolovaných skupin, jež se nazývá také argot nebo hantýrka.

Dle autora jsou zřejmé rozdíly i v mluvě mužů a žen, a to hlavně tam, kde nemají stejné postavení ve společnosti, což už v současné době příliš neplatí, a pokud ano, tak pouze na velmi nízkém procentu území. Dále jsou v jazyce přítomny i rozdíly věkové. Zde Kellner výrazně odděluje hlavně mluvu dětskou (Kellner, 1954, s. 75–79).

Adolf Kellner předpovídá nepříliš dobrou budoucnost argotu a nářečí. Myslí si, že sociální dialekty zanikají postupně s tím, jak zaniká společenská vrstva, která je

užívá. U argotu to Kellner vidí obdobně, zanikne spolu s mizející nepracující vrstvou lidí. Naopak slangu předpovídá velice slibný osud. Slang má prý předpoklad pro rozšiřování a dá vzniknout novým podoblastem (Kellner, 1954).

2.1.5 Přemysl Hauser

Na rozdíl od ostatních lingvistů chápe Přemysl Hauser slang z širšího pohledu. Definuje ho jako „*nespisovnou slovní zásobu spjatou se sociálním prostředím, a to pracovním nebo zájmovým*“ (Hauser, 1980, s. 23). Odmítá tedy dělení slovní zásoby na mluvu profesionální a slangovou, protože rozdíly, podle kterých by mohly být tyto skupiny rozděleny, nejsou jednoznačné a neodpovídají skutečnosti. Slangem se tedy podle Hausera označuje veškerá sociálně diferencovaná slovní zásoba.

Mezi znaky slangu nezařazuje úsilí o aktualizaci jazyka a synonymičnost, protože tyto znaky patří spíše mezi obecné znaky jazyka. Označení nářečí sociální či stavovský jazyk považuje za nesprávné, jelikož dle něj slang nemá vlastní mluvnickou stavbu ani úplnou slovní zásobu. Dále autor vymezuje profesionalismy jako nespisovné odborné výrazy, které mají podíl na slovní zásobě slangu a vyskytují se v zájmových a pracovních skupinách (Hauser, 1980, s. 23).

2.1.6 Encyklopedický slovník češtiny

V Encyklopedickém slovníku češtiny je heslo slang zpracováno Jaroslavem Hubáčkem (definice výše, kap. 2.1.1).

Slovník rozlišuje slang skupinový, náleží-li určité společensky kladně nebo neutrálně hodnocené skupině lidí spojených určitým zájmem, a slang profesionální, jde-li o úzus příslušníků určitého zaměstnání.

2.1.7 Nový encyklopedický slovník češtiny

V tomto slovníku už je užíván novější termín sociolekt, jenž „vyhovuje však lépe než tradiční označení *slang*, které se vztahuje k různým souborům pojmenování a potřebuje upřesnění různými atributy.“³

Rozlišuje se zde sociolekt vyšší, inklinující ke spisovnosti (např. lékařský), a nižší, který je zřetelně substandardní (např. sociolekt sportovců). Při klasifikaci sociolektů coby speciální lexikální vrstvy českého jazyka se uplatňují aspekty jazykové a mimojazykové, na jejichž základě lze sociolektismy rozčlenit na slangismy (v užším smyslu) a profesionalismy.⁴

2.1.8 Příruční mluvnice češtiny

Zdeňka Hladká v rámci oddílu Lexikologie zpracovala kapitolu pojednávající o slangu a argotu *Slovní zásoba vymezená sociálně*. Slovní zásobu spjatou se sociálním prostředím rozděluje na profesní mluvu, slang a argot. „*Profesní mluva je souborem termínů a frází užívaných skupinou zaměstnanců při pracovním procesu. Slang je souborem slov a frází užívaných skupinou lidí spjatých stejným zájmem, eventuálně též profesí. Argot je mluva společenské spodiny*“ (PMČ, 2003, s. 94).

V oddíle Stylistika se o slangu ještě krátce zmiňuje Milan Jelínek: „*Slangové prostředky tvořené podle systémových principů (obyčejně podle schémat univerbizačních) mohou se postupně vřazovat do spisovného jazyka. ... slangovým prostředkům zůstávají obyčejně uzavřeny prestižní styly*“ (PMČ, 2003, s. 779).

Tento výčet jednotlivých jazykovědců a jejich teorií není samozřejmě kompletní, zmíněni jsou jen někteří, a to z toho důvodu, že ostatní jazykovědci a jejich teorie se v zásadě shodují s některou z teorií, které jsou uvedeny výše.

Podobně jako lingvista Přemysl Hauser považují slang za nespisovnou vrstvu jazyka, která je spjata s určitým prostředím, buď zájmovým, nebo profesním. Slang se

³ <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

⁴ <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

dotýká hlavně slovní zásoby, inklinuje k hravosti a komičnosti, dochází k přenášení významů a tvoří se nejčastěji pomocí zkracování slov.

2.2 Aspekty slangu

Při zkoumání slangu se uplatňují dva způsoby, jak lze na problematiku slangu nahlížet, a to z hlediska jazykového a hlediska mimojazykového. Pro komplexní pochopení problematiky je zcela nezbytné brát v úvahu oba tyto faktory (Hubáček, 1981, s. 19). Hlouběji se aspekty slangu zabýval Jaroslav Hubáček, který předkládá následující klasifikaci.

2.2.1 Jazykové aspekty

2.2.1.1 Nespisovnost

Nespisovnost je jedním z charakteristických rysů slangových pojmenování. Slangová slova lze povětšinou chápat jako synonyma ke slovům spisovným, nejčastěji k odborným termínům. Míra nespisovnosti slangismů se liší, některé výrazy jsou na hranici spisovnosti, některé vyloženě nespisovné a některé mohou být až vulgární.

2.2.1.2 Komunikativní funkčnost

Dalším zásadním aspektem je komunikativní funkčnost. Slang umožňuje uživateli, aby se vyjádřil stručně, výstižně a jednoznačně. To je možno doložit tzv. univerbizací, která je ve slanzích velmi aktuální a je často motivací vzniku slangových názvů. Univerbizace se ve slanzích uplatňuje primárně (při tvoření nových slov odvozováním, skládáním a zkracováním) a sekundárně (u slangových názvů metaforických, metonymických a přejatých). Dokladem aktuálnosti univerbizace je i to, že slangová sousloví se vyskytují velmi zřídka.

2.2.1.3 Systémovost

Tento aspekt je v případě slangu těžko uchopitelný, není tolik zřetelný, protože slang nedisponuje vlastní gramatikou, má pouze specifika ve slovní zásobě. Hubáček však upozorňuje, že i slangové výrazy tvoří určitý systém. Například uvádí, že jako systémové můžeme chápat výrazy jednoslovné (souslovné kvůli jejich sporadickému výskytu nikoli).

2.2.1.4 Snaha o pojmovou diferenciaci

Někdy se pojmová diferenciaci projevuje jako averze vůči tomu, co je mimo prostředí časté a v daném prostředí málo výrazné. Může být ve srovnání s odborným vyjádřením větší či menší v souladu s pojmenovacími potřebami v konkrétním profesním nebo zájmovém prostředí.

2.2.1.5 Stav odborné terminologie

Ne všechna pracovní a zájmová prostředí mají stejné podmínky, co se týká stavu, propracovanosti, přístupnosti a stupně praktického užívání odborného názvosloví. Proto některé slangy obsahují mnoho převzatých pojmenování z jiných jazyků. U některých oborů se česká terminologie dotvářela až po ustanovení československé samostatnosti. Do té doby u nás fungovala terminologie německá.

2.2.1.6 Vyjádření expresivity

Expresivita je dalším významným aspektem slangu. Jako ve spisovné slovní zásobě, i ve slangu vedle sebe existují slova nociónální povahy, neexpresivní, sloužící pouze potřebě věcného pojmenování, a výrazy obsahující různě intenzivní příznak expresivity.

2.2.1.7 Vhodnost pro mluvené projevy

Pro slangové názvy z hlediska jazykového je příznačné to, že jsou při tvoření určovány požadavky vyhovět specifické povaze mluvených jazykových projevů. Jedná se tedy o názvy motivované, nikoli značkové.

2.2.2 Mimojazykové aspekty

2.2.2.1 Stupeň uzavřenosti prostředí

Každá zájmová nebo profesní skupina má různé podmínky pro vytváření slangismů. Některé skupiny jsou uzavřenější vůči okolí, a tedy jejich slovník je více ustálený (např. horníci, vojáci). Určitý vliv na tvorbu a užívání slangového výraziva může mít i stáří prostředí či rychlost rozvoje.

2.2.2.2 Složení příslušníků prostředí

Každé prostředí má svůj specifický okruh uživatelů, kteří slovník vytvářejí a ovlivňují. Nejvíce se při tvorbě výraziva projevuje věk, pohlaví, ale také vzdělání a záliby. Např. u mladých lidí je velmi zřetelná snaha o vtipnost, originalitu a hravost.

2.2.2.3 Psychické faktory

Dalšími důležitými faktory, které se podílí na vytváření slangu, jsou faktory psychické. Projevují se jako snaha příslušníků určitého prostředí o jazykové vyjádření výjimečnosti provozované činnosti nebo jako snaha o rychlé začlenění do dané skupiny (Hubáček, 1981, s. 19–27).

2.3 Tvoření slangových výrazů

Slangy jsou obohacovány stejným způsobem jako slovní zásoba ostatních útvarů národního jazyka.

Nejčastěji jsou realizovány jako substantivum, méně pak jako verbum, v omezené míře pak jako adjektivum a adverbium. Teoretické výklady i členění v této kapitole vychází z publikace Jaroslava Hubáčka *Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů* (1971).

Hubáček v tomto díle vymezil dva základní postupy utváření výrazů, transformační a transpoziční postupy.

Výsledkem tvoření pomocí transformačních postupů jsou nová slova, kdežto při tvoření pomocí transpozičních postupů se užívá již existujících pojmenování a vzniká tak pouze nový nebo upravený význam (Hubáček, 1971, s. 5).

2.3.1 Transformační postupy

2.3.1.1 Odvozování (derivace)

Derivace je nejčastějším slovotvorným postupem v českém jazyce a uplatňuje se i ve slangu. Nová slova vznikají buď pomocí přípon (sufixace), předpon (prefixace), kombinací obou předešlých možností (postup prefixačně-sufixační), nebo je k derivaci použita koncovka (konverze).

1) sufixace

př. *centr-ova(t)* – přihrát do středu hřiště

2) prefixace

př. *na-lézt* – vyslat obranný blok na útočnou polovinu soupeře

3) odvozování prefixačně-sufixační

př. *za-kop-nou(t)* – přerušit hru, poslat míč za postranní čáru

4) konverze

př. *pomezní* – pomezní rozhodčí

2.3.1.2 Skládání (kompozice)

Oproti derivaci je kompozice méně využívaným postupem v oblasti tvoření slangových slov. Podstatou kompozice je spojení minimálně dvou slovních základů, které dávají vzniknout tzv. kompozitům.

Výsledkem procesu skládání jsou složeniny vlastní (pravé), nevlastní (nepravé, tzv. spřežky) a hybridní, které jsou podle Hubáčka na hranici mezi slangovým slovem a termínem, protože využívají mezinárodních slovních základů. Motivací pro skládání je nejčastěji snaha o ekonomičnost vyjádření. Jako příklad složeniny vlastní uvedu slangismus *červenobilí*, což je označení pro fotbalisty Slavie Praha.

2.3.1.3 Zkracování (abreviace)

Zkracování patří mezi málo frekventovaný způsob tvoření slov. Je rovněž motivováno snahou o ekonomičnost výrazu. Výchozím základem jsou několikanásobná sdružená pojmenování, ze kterých vznikají buď iniciálové zkratky, nebo zkratková slova.

Iniciálové zkratky jsou tvořeny počátečními písmeny několikanásobného pojmenování, kdežto zkratková slova vznikají s cílem imitovat skutečná slova a užívají slabik nebo skupiny hlásek jednotlivých slov, které se sdružují v jedno slovo zkratkové. Příkladem zkracování je např. *áefelka (AFL)*, což je amatérská fotbalová liga.

2.3.1.4 Kalkování

Kalkování je obohacování slovní zásoby, při kterém se využívá cizích slov. Jedná se o napodobení cizího základového slova domácím protějškem.

Mohou také vznikat tzv. polokalky, kdy se část cizího slova přeloží a část zůstane nepřeložena.

Názorným příkladem kalkování je slangismus *středopolař (záložník)*, který vznikl překladem anglického výrazu *midfielder* (*mid* = střed, *field* = pole).

2.3.1.5 Mechanické krácení

Tento proces je při tvoření slangové slovní zásoby velmi obvyklý. Nové pojmenování vzniká ze základového slova, které je zvukově složitější a podstatně delší než slovo z něj vzniklé.

Nově vzniklá slova mají ve valné většině případů zredukovaný počet slabik a zjednodušené souhláskové skupiny, motivací je podle Hubáčka „*snaha po kratším a zvukově zjednodušeném vyjádření*“ (Hubáček, 1971, s. 28). Často projevují tendenci k otevřeným slabikám. Příkladem mechanického krácení je slovo *repre* (reprezentace), které je pravděpodobně součástí každého sportovního slangu, protože snad každý sport je možné provozovat na reprezentační úrovni.

2.3.1.6 Překrucování

Překrucování je podobné mechanickému krácení. I v tomto případě se totiž jedná o modifikaci významu slova.

Podstata překrucování spočívá v tom, že „*jednotlivá pojmenování výchozí jsou rozmanitě přetvářena, dotvářena či upravována*“ (Hubáček, 1971, s. 29). Hubáček uvádí různé motivy překrucování, např. odlišení od spisovné zvukové podoby, snahu o zvukové zvýraznění nebo jazykovou hravost.

Příkladem tohoto postupu by mohl být výraz *mičuda* (míč).

Dle Hubáčka stojí mechanické krácení spolu s překrucováním na přechodu mezi vlastním tvořením nových pojmenování a pojmenovávacími způsoby založenými na využití pojmenování „*již hotových*“ (1971, s. 28). Oba postupy se totiž týkají obvykle jen formy, protože svůj slovní význam pouze modifikují.

2.3.1.7 Univerbizace

Univerbizace je proces, kterým se ze sousloví vytváří jednotlivé slovo (univerbát). Zdeňka Hladká definuje univerbizaci jako „*vznik jednoslovného pojmenování (lexému) motivovaného synonymním pojmenováním víceslovným*“ (EŠČ, 2002, s. 505).

Jeho nejčastější podobou je tzv. zpodstatnění přívlastku, tj. vypuštění původního substantiva ve víceslovném pojmenování a jeho nahrazení změněným přídavným jménem, např. *sálovka* (sálový fotbal), *trestňák* (trestný/pokutový kop).

2.3.2 Transpoziční postupy

2.3.2.1 Metaforické tvoření slov

Tvoření metaforických výrazů je velmi oblíbeným a hojně používaným onomaziologickým postupem obohacování slovní zásoby slangu. Jde o přenesení významu na základě vnější podobnosti (tvar, barva, aj.). Metaforizace se využívá především tam, kde je pojem nutno vyjádřit opisem, nebo v případě chybějícího, příliš obecného nebo nedostatečně názorného odborného názvosloví.

Motivací je „*jednak potřeba označit nové pojmy, u nichž si mluvčí uvědomuje podobnost s pojmem jiným, už označeným, jednak důvody vyjádření expresivního*“ (Hubáček, 1971, s. 30). Nejčastější motivací metaforického přenášení bývá jak vzhled, velikost, tvar, barva, kvalita, tak i snaha o zvukovou výraznost, vyjádření humoru, nadsázky aj.

Jako příklad můžu uvést např. výraz *bomba* (prudká rána) nebo *šibenice* (horní roh branky).

2.3.2.2 Metonymické tvoření slov

Metonymizace je oproti metaforizaci méně častým způsobem tvoření nových pojmenování. „*Vzniká přenesením pojmenování na skutečnost, která je s původní skutečností spjata nějakou prostorovou, časovou, kvalitativní, funkční, příčinou a jinou souvislostí, či soumezností. Lze si ji představit jako jistý druh elipsy*“ (PMČ, 2003, s. 98). Podle Hubáčka je motivací spíše snaha po stručnosti, než po expresivním vyjádření.

Příkladem pojmenování na základě metonymického přenášení je výraz *pískat* (rozhodovat zápas), kdy dochází ke snaze po zjednodušení výrazu, nebo *patička* (zahrání míče patou), kdy původní významový rozsah jména je menší.

2.3.2.3 Tvoření víceslovných názvů

Víceslovná pojmenování vznikají spojením minimálně dvou již existujících slov, která ve víceslovném pojmenování získávají nový, specifický význam. Tento způsob tvoření není u slangu příliš frekventovaný, neboť je v rozporu s jeho hlavní tendencí, kterou je jazyková ekonomie. Často se taková spojení stávají termíny.

Tímto způsobem mohou vznikat frazeologická spojení (frazologismy), která se ve slangu využívají k výstižnému vyjádření nějaké specifické činnosti, nebo pojmenování sdružená (sousloví). František Čermák definuje frazeologismus jako „ustálenou a minimálně dvouslovnou kombinaci libovolných slovních druhů, která je příznačná tím, že (aspoň) jeden její člen je schopen se v daném významu a funkci spojovat s jinými slovy v textu jen krajně omezeně, popř. vůbec ne; je tedy v tomto významu či funkci omezený pouze na tuto kombinaci“ (Čermák, 2009, s. 14).

Příkladem sousloví může být *dvanáctý hráč* (fanoušci určitého týmu) a typickým frazeologismem je *malá domu* (příhrávka vlastnímu brankáři).

2.3.2.4 Přejímání

Slangové názvy se mohou tvořit také přejímáním z cizích jazyků. Hubáček nejdříve označil přejímání za pojmenovávací postup omezeně produktivní, a to i přes četné množství existujících příkladů (Hubáček, 1971, s. 39). Později od tohoto tvrzení ustupuje a uznává přejímky za plně produktivní (ESČ, 2002, s. 406).

K přejímání se nemusí striktně využívat pouze cizích slov, může docházet k přejímání i v rámci domácí slovní zásoby (z archaismů, dialektů, apod.) (PMČ, 2003, s. 100). Přejímá-li se z jiného jazyka, jen výjimečně zůstává přejatým výrazům původní podoba, obvykle dochází ke změnám v grafické, fonetické i morfologické rovině.

Důvodů pro přejímání může být dle Hubáčka hned několik, například nedostatečná domácí terminologie, snaha o zachování specifičnosti pojmu, snaha o expresivitu vyjádření či tendence ke zjednodušení.

Čeština je jazyk, který v největší míře čerpá z angličtiny (např. *brejk* – rychlý protiútok, *centr* – příhrávka do středu hřiště). Setkáváme se však i s přejímkami

z dalších jazyků, jako např. z němčiny, ruštiny, italštiny, latiny aj. (Hubáček, 1981, s. 19–20).

3. Sportovní slang

Sportovní prostředí je ideální pro vznik a rozvoj slangu. Hrají v něm významnou roli nálada a emoce, a to jak samotných sportovců, tak přihlížejících fanoušků. Koncentrace na výkon odsouvá jazykovou správnost mimo soustředění, v komunikaci se upřednostňuje rychlost, úspora a jednoznačnost sdělené informace.

Uživatele sportovního slangu lze podle Jana Huga roztrždit na čtyři skupiny mluvčích. První, početně nejmenší skupinou jsou profesionální sportovci spolu se svým doprovodným realizačním týmem, kteří mohou být považováni za tvůrce terminologie a většiny slangového výraziva. Druhou skupinu uživatelů zastupují amatérští sportovci, kteří ochotně přebírají slang od profesionálů a dbají na pečlivé, mnohdy nadměrné užívání slangismů. Třetí skupinu tvoří sportovní žurnalisté, kteří mají zřejmě nejtěžší poslání. Měli by se v daném slangu dokonale orientovat, být vůči jeho inovacím a aktualizacím flexibilní a měli by být schopni ho předat ostatním. Poslední, nejpočetnější skupina se skládá ze sportovních fanoušků, kteří jsou primárními příjemci informací od žurnalistů (Hugo, 2009, s. 34).

Sportovní slang je považován za nejrozsáhlejší skupinu tohoto poloútvary (Hubáček, 1988, s. 22). Má samozřejmě svá specifika i v oblasti tvorby, některé postupy tvoření jsou více frekventované, některé nejsou zastoupeny téměř vůbec. Nejobvyklejším způsobem tvoření sportovních názvů je sémantické tvoření, do kterého se řadí metaforizace a metonymizace, a dále také velmi oblíbené přejímání z cizích jazyků.

3.1 Sportovní žurnalistika

Sportovní žurnalistika se v dnešní době stala neodmyslitelnou součástí každého média, avšak ne vždy tomu tak bylo. Je to disciplína poměrně mladá a její počátky byly spojeny s několika řádky v novinách, kde se jednalo o přehled výsledků z fotbalu. S rozvojem jednotlivých sportovních odvětví, se vznikem nových sportů a s růstem obliby tohoto druhu lidské činnosti se sportovním zprávám začalo věnovat více prostoru (Jelínková, 2006, s. 26).

Žurnalistika je nepochybně pro rozvoj slangu velmi důležitá. V tuzemské sportovní žurnalistice se vyskytují prakticky výlučně slova obecné češtiny a prostředky slangové, stále častěji se setkáváme však i s výrazy hanlivými a vulgárními.

Některé novinové titulky či komentátorské perličky už asi navždy vejdou do sportovní historie. Jako příklad uvedu několik nezapomenutelných hlášek mého oblíbeného sportovního komentátora Jaromíra Bosáka a slangové výrazy zvýrazním tučně.

*Podle **tlačnice ve vápně** to vypadá, že na některé hráče přišlo jaro.*

*Ale no jistě, Baroš si **předkopl** míč a Bracker do něho **zajel** jako na Leninových sáních.*

*Ta **penalta** mi přišla tak trochu jak s **frajeřinkou**, taková namyšlená.⁵*

3.2 Fotbalový slang

Fotbal patří mezi vůbec nejoblíbenější kolektivní sporty planety⁶, a stal se tak fenoménem současnosti. Tak, jak ho známe dnes, vznikl v roce 1904, kdy vznikla Mezinárodní fotbalová asociace (FIFA) a dala konečnou podobu pravidlům hry (Laws of the game).

Slang oblasti fotbalu je mezi lidmi celkem rozšířený, ale kniha nebo publikace čistě o fotbalovém slangu dosud nebyla vydána, lingvisté se této problematice věnují především ve vědecko-populárních článcích, odborných pracích nebo na konferencích.

Jednou z nejznámějších je výše (str. 12) zmiňovaná Konference o slangu a argotu v Plzni. Již mnoho lingvistů tam přednášelo své příspěvky o sportovním slangu, k fotbalovému tématu se vyjadřovali např. Zdeněk Suda, který porovnával slovník fotbalového slangu ze 60. let 20. století se slangem konce století (Suda, 1998), Pavol Odaloš, který se vyjádřil ke vzniku a tvorbě fotbalového slangu ve slovenštině (Odaloš, 1998), Marie Terčová a jiní.

⁵ <https://jaromirbosak.webnode.cz/hlasky>

⁶ www.top10list.cz/top-10-nejoblibenejsi-sporty

4. Metodologie a cíl práce

Za cíl této práce jsem si stanovila ověřit, do jaké míry jsou fotbalisté schopni porozumět vybraným slangismům ze svého sportovního odvětví, zdali je umějí vysvětlit a aktivně využívat a zda se používají v obou vybraných skupinách sportovců, nebo jde o slovní zásobu specifickou pouze pro jeden tým. Dalším cílem bylo vyhodnotit, jestli se liší slangová slovní zásoba s ohledem na věk, pohlaví a region působení respondentů.

V počáteční fázi zkoumání bylo nutné nashromáždit korpus potenciálních slangových jednotek, z nichž bylo vybráno 11 pro sestavení dotazníku. Sběr probíhal formou přímého pozorování, kdy jsem se aktivně účastnila několika utkání jako hráč, a byla tak přímo v centru dění. Coby fanoušek jsem měla možnost zhlédnout zápasy fotbalové reprezentace a týmů Fortuna ligy buď na stadionu, anebo v televizi, a zjistit tak, které slangismy se aktivně užívají a které z nich se jeví více či méně frekventované.

Další metodou pro získání materiálu byla excerpce slangových výrazů z *Malého slovníku českých slangů* od Jaroslava Hubáčka, dále z knih *Dukla mezi mrakodrapy* (Ota Pavel) a *Klabzubova jedenáctka* (Eduard Bass), ze sportovních rubrik deníku *Mladá fronta DNES*, z deníku *Sport*, ze sportovního zpravodajství, z přímých přenosů v televizi a online reportáží na internetu. Hlavním důvodem pro využití této metody bylo získat přehled o využívání sportovních slangových slov v různých médiích.

Jako základní metodu pro výzkumnou sondu mezi hráči jsem zvolila dotazníkové šetření. Pomocí dotazníku lze oslovit větší množství lidí, a získat tak více respondentů a tím pádem více analyzovatelných vzorků. Hlavní výhodou této metody je bezpochyby stručnost a jednoznačnost vyjádření, vyvarujeme se tak přebytečných informací a vyhýbavých, nepřímých odpovědí. S ohledem na respondenta patří dotazník k časově méně náročným výzkumným metodám, což může také přispět k získání vyššího počtu odpovědí. Důležitým faktorem je i relativně vysoká míra anonymity při zpracování. Nevýhodou dotazníků však bývá zkreslování odpovědí a možnost ověřit si správnost odpovědi před jejich odevzdáním.

Předpokládám, že dotazovaní budou schopni většinou daných termínů porozumět a vysvětlit je a popsané výrazy slangově pojmenovat. Zároveň si ale myslím, že lexém „bondovka“ bude činit respondentům největší potíže, protože v průběhu shromažďování

lexikálního materiálu se vyskytl jen v jediném případě a do dotazníku byl zařazen pro zajímavost.

4.1 Charakteristika respondentů

Respondenty dotazníkového šetření byli muži i ženy různého věku, povolání, vzdělání a zájmů, kteří jsou aktivními (profesionálními nebo amatérskými) hráči fotbalu nebo malé kopané. První, méně početnou skupinou respondentů bylo mládežnické fotbalové družstvo týmu SK Kraslice, druhou, početnější skupinou fotbalisté a fotbalistky Strahovské fotbalové ligy.

4.1.1 SK Kraslice – fotbal

Jedná se o západočeský fotbalový klub, který se nachází v Karlovarském kraji nedaleko hranic s Německem. Dle dostupných údajů byl založen v roce 1946 a vychoval mnoho skvělých sportovců, mimo jiné například reprezentačního útočníka Michaela Krmenčíka, který v této sezóně (od ledna 2020) obléká dres belgických Brugg⁷.

Družstvo momentálně disponuje A-týmem mužů, jenž hraje 1. A třídu krajské soutěže, dále přípravkou, která k mistrovským utkáním prozatím nenastupuje, a mládežnickým týmem starších žáků, kteří hrají krajský přebor⁸. A právě toto mládežnické družstvo jsem si zvolila jako vzorek nejmladší věkové skupiny respondentů dotazníku.

Celé družstvo splňuje podmínky pro předpoklad vzniku slangu, provozují fotbal jako zájmovou činnost, zároveň jsou součástí většího společenství lidí – realizační pracovníci, fanoušci atd. a tráví společný čas i mimo trávník.

⁷ https://cs.wikipedia.org/wiki/Michael_Krmen%C4%8D%C3%ADk

⁸ <https://www.skkraslicefotbal.cz/>

4.1.2 Strahovská fotbalová liga⁹

Strahovská fotbalová liga (dále SFL) je amatérská fotbalová soutěž organizovaná ve spolupráci s Útvarem tělesné výchovy a sportu ČVUT v Praze. Je především studentskou soutěží, největší zastoupení tak mají samozřejmě studenti ČVUT, v dnešní době však sestává spousta týmů i z absolventů této univerzity. Utkání se odehrávají na hřištích SÚZ ČVUT v areálu Kolejí Strahov.

První ročník této ligy proběhl již v roce 1995. Za „ročník“ je v této soutěži považován jeden semestr akademického roku, tzn., že za kalendářní rok se odehrají dva ročníky soutěže. V současnosti (únor 2020) probíhá již 50. ročník Strahovské fotbalové ligy. Soutěž je rozdělena na mužskou a ženskou část, ženské ligy jsou dvě, mužské čtyři, celkem hraje SFL 152 týmů.

Pravidla SFL se od klasických fotbalových příliš neliší, pouze hrací doba je z důvodu úspory a možnosti odehrání co nejvíce utkání zkrácena na 2 x 25 minut, hraje se na menším hřišti v menším počtu hráčů (4 + 1) a sankce za obdržení žluté karty je také jiná. V klasickém fotbale je pro hráče jedna žlutá karta pouze výstrahou, kdežto v SFL je trestána vyloučením hráče na dvě minuty¹⁰.

Tím, že se jedná o studentskou ligu, kdy se za účelem studia stěhuje nebo přemísťuje velmi mnoho mladých lidí ze všech částí České republiky, předpokládám, že spektrum respondentů bude široké a pro mé účely výhodné. Hráči SFL v dotazníku zastupují dvě věkové skupiny – v rozmezí 16–35 let a 36 a více let.

Sama jsem hráčkou této ligy od podzimu 2013 a s mým týmem FC PIVCE po celou dobu zastupujeme 2. ženskou ligu, takže prostředí důvěrně znám a jsem jeho součástí. Není nic neobvyklého, že se složení hráčů a hráček v jednotlivých družstvech obměňuje, a tak se i slovní projevy v průběhu několika ročníků značně proměňují. I v mém týmu docházelo ke změnám v sestavě a je docela zajímavé pozorovat proměny jazykového vyjadřování.

⁹ <https://strahovskaliga.cz/>

¹⁰ <https://strahovskaliga.cz/ZakladniInformace/Pravidla.pdf>

4.2 Dotazník

Z důvodu snadnější a rychlejší distribuce a přehlednějšího vyhodnocování byly dotazníky vytvářeny pomocí online platformy pro tvorbu dotazníků www.surveymonkey.com a následně sdíleny na facebookovém profilu SFL. Několik jsem jich vytiskla a v papírové podobě je nechala vyplnit mládeží v kraslickém fotbalovém klubu.

4.2.1 Struktura dotazníku

Dotazník byl sestavený tak, aby byl srozumitelný pro všechny respondenty. V úvodu jsou stručně sepsány instrukce, jak dotazník vyplňovat. Jedná se o výzkumné šetření s otevřenými odpověďmi, takže kromě výběru možnosti pohlaví a věkové skupiny je zapotřebí, aby respondent svou odpověď vymyslel a náležitě zformuloval.

Otázky týkající se přímo osoby respondenta (pohlaví, klub, věková skupina) byly zařazeny proto, aby bylo možné zkoumat, zdali se výsledné odpovědi respondentů jednotlivých kategorií odlišují.

Věková skupina 0–15 let je zvolena cíleně pro fotbalisty mládeže SK Kraslice. Druhá skupina, 16–35 let, je zvolena z toho důvodu, že se v ní pohybují lidé věkově mně blízcí, hráči, se kterými jsem měla šanci se v průběhu dosavadního působení u fotbalu střetnout na fotbalových utkáních a kteří, jak předpokládám, cítí podobné hodnoty a užívají podobnou slovní zásobu jako já a mí vrstevníci. A třetí věkovou skupinou jsou fotbalisti nad 36 let, kteří v současné době hrají už jen zřídka nebo omezenou minutáž a spíše figurují na pozicích organizačních pracovníků SFL.

V první otázce zaměřené na získávání materiálu mají respondenti za úkol vypsát několik slangismů, které při hře nebo v souvislosti s ní užívají. Tato specifikace mi má pomoci zjistit, zda má některý lexém či slovní spojení vyšší frekvenci výskytu, popřípadě, zda má určitý region specifickou slovní zásobu.

Následující položky se už týkají přímo slangových pojmenování. První část se zabývá pasivní slovní zásobou, kdy mají respondenti vysvětlit 6 slangismů.

- 1) bodlo
- 2) bondovka

- 3) kiska
- 4) zidanovka
- 5) sešívání
- 6) centr

V druhé části je ověřována schopnost pojmenovat slangovým výrazem 5 popisovaných významů.

- 1) přihrávka nebo střela vnější částí nártu
- 2) to, když míč projde mezi nohama protihráče
- 3) pokutový kop
- 4) přihrávka vlastnímu brankáři
- 5) gól, který padne odrazem míče od tyče nebo břevna

5. Vyhodnocení dotazníku

Dotazník vyplnilo celkem 89 respondentů, 72 mužů a 17 žen pocházejících z různých míst České republiky. Jeden dotazník musel být z důvodu neúplného vyplnění vyřazen, a tak se počet dotazníků, se kterými jsem mohla pracovat, ustálil na 88.

Většina respondentů (73) hraje v současnosti fotbal za některý z týmů v rámci SFL, 27 z nich nehraje žádnou jinou soutěž, ostatní respondenti (40) jsou nebo byli v minulosti registrováni u jednoho jiného družstva nebo klubu, z toho 3 respondenti v zahraničním klubu (2 na Slovensku, 1 v Rusku). Pět respondentů hraje či hrálo kromě Strahovské ligy v dalších 2 klubech, 1 respondent dokonce ve 3. Nejvíce z nich působí či působilo v týmech ze Středních Čech a Prahy, další kraje mají minimální zastoupení (do 2 respondentů).

Přímou spoluprací s mládeží v kraslickém fotbalovém klubu jsem získala zbylých 15 dotazníků. Tam všichni respondenti hrají pouze v jednom týmu SK Kraslice a fotbalu se věnují alespoň 3 roky.

V následujících tabulkách lze vidět přehled údajů o respondentech, a to z hlediska pohlaví a věku (Tabulka 1) a dále podle počtu týmů, v jejichž službách hrají či v minulosti hráli (Tabulka 2).

Tabulka 1: Pohlaví a věk respondentů

	0–15 let	16–35 let	36 a více let
Muž	15	52	5
Žena	0	16	0
celkem	15	68	5

Tabulka 2: Přehled respondentů podle počtu týmů, ve kterých hrají či hráli

	0–15 let	16–35 let	36 a více let
pouze Kraslice	15	0	0
pouze SFL	0	27	0
SFL + 1	0	38	2
SFL + 2	0	3	2
SFL + 3	0	0	1

V další části dotazníku respondenti uváděli slova, která považují za fotbalové slangismy a běžně je při hře užívají. Úkolem bylo vypsát alespoň 3, někteří uvedli pouze 2 lexémy, někteří zase více. Celkem jsem obdržela 241 jednotek (některé se v průzkumu pochopitelně opakovaly), z nichž 62 nemůže být považováno za fotbalové slangismy, jedná se o termíny, interslangismy, výrazy deslangizované nebo různé nadávky. Jsou to např. slova *faul, aut, míč, gól, střílejš, běhejš, nahraj* aj.

Následující tabulka (Tabulka 3) obsahuje nejčastěji zastoupené slangismy, resp. okruh slangismů (v průzkumu zmíněny alespoň 5x) stejného významu, které respondenti uvedli.

Tabulka 3: Nejfrekventovanější výrazy

lexém	počet odpovědí
jesle, jesličky, housle, gajdy, dudy	18
penalta, pencle, trestňák, trestňáček, desítka	16
offside, ofsajd	15
šibenice, šiba, vingl	13
lajna	12
vápno, šestnáctka	9

sáně, skluz, kosa, vzít někoho přes páčky	8
centr	7
roh, corner	7
přímák	6
zidanovka	5

Ženy obecně měly větší problémy s uvedením všech 3 slangismů, většinou uvedly pouze 2 a spíše se nejednalo o slangismy. Naopak muži slangová slova uváděli většinou vhodně a poměrně často užívali citově zabarvená pojmenování (*jesličky, parádička, trestňáček*), což může dokazovat velmi kladný vztah k tomuto sportu nebo zvýšenou oblíbenost konkrétní herní situace.

5.1 Průzkum znalosti vybraných slangismů

5.1.1 „Bodlo“

Tento lexém se jevil jako nejméně problematický z hlediska porozumění i z hlediska vysvětlení. Všichni respondenti tuto otázku vyplnili, 86 z kompletních 88 správně napsalo, že se jedná o „*kop (či střelu) špičkou nohy (boty)*.“ Někteří svou odpověď ještě blíže specifikovali – 5 respondentů napsalo, že tato střela je *tvrdá a má vysokou razanci*, 3 doplnili, že „bodlo“ má *nevyzpytatelnou trajektorii*. Dva respondenti z nejmladší dotazované kategorie odpověděli, že „bodlem“ se rozumí „*špička nohy*“. Zde se lze jen domnívat, že slovu dostatečně nerozumí, či svou odpověď nedokázali jasně zformulovat.

Tabulka 4: „Bodlo“

význam lexému	počet odpovědí
střela/kop špičkou nohy/boty	86
špička nohy	2

Na základě téměř 100% jednotnosti obdržených záznamů lze tento slangismus považovat za rozšířený a užívaný ve všech dotazovaných kategoriích bez rozdílu. Můžeme tedy říci, že „bodlo“ je lexém, který je stabilně ukotven ve fotbalovém slangu.

5.1.2 „Bondovka“

S tímto slangismem měli respondenti, dle mého očekávání, největší problémy. Ze všech respondentů na tuto otázku odpovědělo pouhých 26, ostatní buď nevyplnili nic, nebo uvedli, že jej neznají. Shodně po 7 zastoupeních mají odpovědi „film s Jamesem Bondem“ a „domácí prohra 0:7“. Čtyři z dotazovaných napsali, že se jedná o „hezkou akci“, odpovědi „prudká střela“ a „když padne hodně gólů“ se objevily vždy u 2 respondentů a varianty „prohra“, „klička“, „být akční“ a „prekérní situace“ byly zastoupeny pouze jednou.

Tabulka 5: „Bondovka“

význam lexému	počet odpovědí
domácí prohra 0:7	7
film s Jamesem Bondem	7
hezká akce	4
prudká střela	2
když padne hodně gólů	2
prohra	1
klička	1
být akční	1
prekérní situace	1

Je pro mě překvapivé, že ze 7 respondentů, kteří odpověděli správně, bylo více žen než mužů (4 ženy a 3 muži). V odpovědích hrála jistě velkou roli i přímá asociace

na označení Agenta 007 (slangismus je na pozadí jeho jména opravdu utvořen), podle jeho čísla se dala odhadnout i správná odpověď.

Lexém „bondovka“ nám sice nabídl poměrně velké množství nejrůznějších významů, většina respondentů se ovšem s tímto označením nikdy nesetkala. Není tedy na místě předkládat detailnější charakteristiku zastoupených odpovědí a nabízet možná specifika vyjadřování dle zvolených kategorií.

Je otázkou, zda lze tento lexém vůbec považovat za slangismus a zda můžeme očekávat jeho zakotvení ve fotbalové mluvě, nebo jedná-li se pouze o dočasnou či individuální záležitost.

5.1.3 „Kisna“

Tento pojem je mezi fotbalisty dost užívaný, protože ho ze všech respondentů vyplnilo 83, z toho 79 uvedlo, že se jedná o „bránu“, „branku“, „brankovou konstrukci.“ Čtyři z nich ještě blíže doplnili, že se jedná o *fotbalovou bránu*. Jako individuální menšinové významy byly uvedeny „tlustá ženská“, „hlava“, „míč“ a „bedna.“ Pro 5 dotazovaných je lexém neznámý.

Tabulka 6: „Kisna“

význam lexému	počet odpovědí
brána, branka, branková konstrukce	79
tlustá ženská	1
hlava	1
míč	1
bedna	1

V tabulce 6 lze najít více relevantních významů, a tak se mi jevilo jako zajímavé zjistit, zda se významy shodují v jednotlivých vybraných kategoriích.

Pro vyhodnocování znalosti daného výrazu je v následující tabulce uvedena i položka „nevím“.

Tabulka 6a: „Kisna“ – rozlišení dle vybraných kategorií

Odpovědi	Kraslice	SFL		
	0–15 let	16–35 let		36 a více let
		muži	ženy	
brána, branka, branková konstrukce	✓	✓	✓	✓
tlustá ženská			✓	
hlava				✓
míč		✓		
bedna			✓	
nevím		✓	✓	

Mezi ženami byly dvě respondentky, které uvedly významy netýkající se fotbalu, lze tedy soudit, že v rámci fotbalového prostředí je jim slangismus neznámý.

Z nejmladší dotazované skupiny (0–15let) odpovědělo všech 15 respondentů shodně, že se jedná o „bránu.“ Žádný z nich nepoužil jinou podobu tohoto slova, a tak lze usuzovat, že v západočeském regionu patří „brána“ mezi nejfrekventovanější označení.

V rámci dalších dvou dotazovaných mužských skupin žádná specifika v užívání výrazu neshledávám, významy byly zastoupeny vcelku rovnoměrně.

Vzhledem k téměř 90% znalosti lze i slangismus „kisna“ považovat za ustálený ve fotbalové mluvě dotazovaných a po právu ho lze zařadit k jádru fotbalového slangu.

5.1.4 „Zidanovka“

Mezi respondenty je slangismus „zidanovka“ očividně velmi rozšířený. V jednotlivých responzích byl fotbalistův trik podrobně popsán ve 44 případech (což je polovina ze všech respondentů) jako „*otočka o 360° s přešlápnutím přes balón*“ nebo podobně. 33 dotazovaných uvedlo, že se jedná o „*kličku*“, 10 z nich ještě doplnilo, že jde o „*kličku podle Zinedina Zidana*“. Tři respondenti mají tento lexém spojený s „*úderem hlavou do hrudi protihráče*“, další významy „*patička*“, „*střela*“ a „*akce*“ byly zastoupeny zcela individuálně. Pět z dotazovaných fotbalistek slangismus „zidanovka“ neznají.

Tabulka 7: „Zidanovka“

význam lexému	počet odpovědí
otočka o 360° s přešlápnutím přes míč	44
klička, klička podle Zidana	33
úder hlavou do hrudi protihráče	3
patička	1
střela	1
akce	1

I tady mi přišlo zajímavé zjišťovat specifika vyjadřování na základě zvolených kategorií respondentů.

V tabulce je uvedena i položka „*nevím*“.

Tabulka 7a: „Zidanovka“ – rozlišení dle vybraných kategorií

Odpovědi	Kraslice	SFL		
	0–15 let	16–35 let		36 a více let
		muži	ženy	
otočka o 360° s přešlapem přes míč		✓	✓	✓
klička, klička podle Zidana	✓	✓		
úder hlavou do hrudi protihráče		✓		✓
patička			✓	
střela			✓	
akce	✓			
nevím			✓	

Z tabulky lze vypočítat, že jsou to právě ženy, přesněji řečeno 5 žen, které se se „zidanovkou“ dosud nesetkaly. Dvě ženy odpověděly, že se jedná o „*patičku*“ nebo „*střelu*“ a 9 žen umělo pojem velmi podrobně vysvětlit.

Nejmladší věková skupina, pocházející z Kraslic, lexém zná nebo ho slyšela v souvislosti s francouzským fotbalistou, ale podrobněji charakterizovat ho nedokázala.

Naopak muži nad 16 let uvedený výraz znají velmi dobře. Domnívám se, že by to mohlo být tím, že pro tuto generaci byl Zinedine Zidane významnou fotbalovou ikonou a vzorem pro mnoho fotbalistů. Jeho nesporný faul z Mistrovství světa 2006 proti Itálii dal pravděpodobně vzniknout dalšímu významu („*úder hlavou do hrudi protihráče*“).

Na základě obdržných responzí lze považovat slangismus „zidanovka“ za poměrně rozšířený a pro fotbalisty vybraných skupin alespoň okrajově známý.

5.1.5 „Sešívání“

Tento vybraný slangismus je většině respondentů velmi známý. Ze všech dotazovaných odpovědělo 83 hráčů. 81 uvedlo, že se jedná o „*hráče Slavie Praha*“, někteří z nich (6) doplnili ještě svůj subjektivní postoj vůči zmíněnému pražskému klubu, v jednom případě se objevilo adjektivum *nejlepší*, v 5 zbylých byla uvedena hanlivá označení. Dva z respondentů odpověděli, že lexémem „sešívání“ se rozumí „*protihráči*“ nebo „*soupeři*“. Pět dotazovaných uvedený pojem nezodpovědělo.

Tabulka 8: „Sešívání“

význam lexému	počet odpovědí
Hráči Slavie Praha	81
Soupeři, protihráči	2

Na základě vysokého počtu shodných významů lze tuto lexikální jednotku považovat za stabilně ukotvenou ve fotbalové mluvě.

5.1.6 „Centr“

Všichni dotazovaní hráči a hráčky zodpověděli tuto otázku a obdržela jsem 5 různých významů. 76 respondentů uvedlo většinou odpověď, a to, že „centrem“ se rozumí „*příhrávka vzduchem do středu hřiště*“, někteří detailně popsali, že směřuje z křídelních prostor na nabíhajícího hráče. Sedm dotazovaných odpovědělo, že se jedná o „*hráče hrajícího na pozici středního útočníka*“ (dále jen SÚ), po dvou zastoupeních měly významy „*střela*“ a „*přímý kop*“ a jediný respondent uvedl odpověď „*soupeřovo vápno*“.

Tabulka 9: „Centr“

význam lexému	počet odpovědí
přihrávka vzduchem do středu hřiště	76
hráč hrající na pozici SÚ	7
střela	2
přímý kop	2
soupeřovo vápno	1

Tabulka výše nabízí velké spektrum významů, a tak jsem opět hledala specifika vyjadřování v rámci zvolených kategorií.

Tabulka 9a: „Centr“ – rozlišení dle vybraných kategorií

Odpovědi	Kraslice	SFL		
	0–15 let	16–35 let		36 a více let
		muži	ženy	
přihrávka vzduchem do středu hřiště	✓	✓	✓	✓
hráč hrající na pozici SÚ	✓	✓		✓
střela	✓			
přímý kop	✓		✓	
soupeřovo vápno	✓			

Z tabulky lze vypožorovat, že u mládeže Kraslic jsou zastoupeny všechny uvedené významy. Lze se jen domnívat, zda významy „střela“ a „přímý kop“ jsou výsledkem nedbalého vysvětlení či nedostatečného porozumění.

Mezi ostatními respondenty (vyjma jedné ženy s jinou odpovědí) jsou jinak obsaženy významy s největším zastoupením. Lexém „centr“ lze opravdu chápat i jako přihrávku vzduchem i jako pozici SÚ.

V rámci dotazovaných respondentů hrajících SFL lze považovat uvedený slangový výraz za užívaný a srozumitelný. V kraslickém prostředí ho na základě obdržených odpovědí vnímám jako různě chápaný.

I přesto si dovoluji tvrdit, že slangismus „centr“ (znamenající přihrávku vzduchem) má ve fotbalovém slangu své místo a v tomto významu je známý i většině vybraných respondentů.

5.1.7 „Přihrávka/střela vnější částí nártu“

Na tuto otázku dokázalo ze všech dotazovaných odpovědět 81 fotbalistů a fotbalistek. 75 z nich vysvětlený výraz správně slangově pojmenovalo „šajtle“, dva dotazovaní v podstatě použili stejné opisné pojmenování, jež bylo v zadání („vnější nárt“) a 4 respondenti použili výraz „placírka“, což je ovšem ve fotbalové mluvě označení pro kop vnitřním nártem. Sedm hráčů a hráček slangismus pro danou činnost nevedlo, domnívám se tedy, že slangové označení neznají.

Tabulka 10: „Přihrávka/střela vnější částí nártu“

lexém	počet odpovědí
šajtle	75
placírka	4
vnější nárt	2

Z důvodu několika variant obdržených odpovědí, včetně chybných, a vezmu-li v úvahu, že sedm dotazovaných neodpovědělo, snažila jsem se zjistit, zda existují v rámci zvolených kategorií nějaké zákonitosti v uvedených odpovědích.

Tabulka 10a: „Přihrávka/střela vnější částí nártu“ – rozlišení dle vybraných kategorií

Odpovědi	Kraslice	SFL		
	0–15 let	16–35 let		36 a více let
		muži	ženy	
šajtle	✓	✓	✓	✓
placírka			✓	
vnější nárt		✓		
nevím	✓		✓	

V nejmladší skupině respondentů se objevilo 12 správných odpovědí, z toho usuzují, že bude v kraslickém mládežnickém týmu hojně užívaným slangismem.

V ženské části dotazovaných se objevila polovina správných odpovědí. Docházelo však i k mylnému pojmenování popisovaného významu. Důvodem chybných reakcí může být to, že většina dotazovaných žen se fotbalu věnuje pouze na amatérské úrovni.

Muži druhé a třetí skupiny udávali ve většině případů shodné pojmenování, pouze 2 z nich nedokázali uvést slangový výraz, proto označení „šajtle“ shledávám na základě odpovědí dotazovaných mužů jako poměrně ustálené a pevně zakotvené ve fotbalovém lexiku.

5.1.8 „Když balon projde mezi nohama protihráče“

K tomuto popisu se vyjádřilo všech 88 respondentů, a všichni uvedli jako odpověď správný slangismus. Existuje však několik možných podob, 74 respondentů uvedlo termíny „jesle“, „housle“, 62 z nich použilo oba výrazy, 9 dotazovaných uvedlo odpověď „gajdy“ a pětkrát se v průzkumu objevilo pojmenování „dudy“.

Tabulka 11: „Když balon projde mezi nohama protihráče“

lexém	počet odpovědí
jesle + housle	62
gajdy	9
jesle	7
housle	5
dudy	5

Nejfrekventovanějšími lexémy jsou bezpochyby „*jesle*“ a „*housle*“, další označení se alespoň v užívané slovní zásobě dotazovaných vyskytuje oproti dvěma zmíněným v omezenějším množství.

V následující tabulce jsem uvedla zastoupení jednotlivých odpovědí dle vybraných kategorií.

Tabulka 11a: „Když balon projde mezi nohama protihráče“ – rozlišení dle vybraných kategorií

Odpovědi	Kraslice	SFL		
	0–15 let	16–35 let		36 a více let
		muži	ženy	
Jesle + housle	✓	✓	✓	✓
Gajdy	✓	✓		
Jesle	✓	✓	✓	✓
Housle	✓	✓	✓	✓
Dudy		✓		✓

Jak je vidět z tabulky, všechna zmiňovaná slangová označení jsou v podstatě rovnoměrně rozšířena napříč dotazovanými fotbalisty, z čehož lze soudit, že všechny lexémy jsou hojně užívány mezi všemi (minimálně mezi vybranými) věkovými kategoriemi a regiony.

Vybrané ženské zástupkyně fotbalového odvětví se ve svých reakcích omezily pouze na slangismy „jesle“ a „housle“, žádná jiná podoba se u nich nevyskytla.

Myslím si, že tyto dva slangové výrazy nepochybně patří mezi hlavní a stabilní zástupce ve fotbalové mluvě. Slova „gajdy“ a „dudy“ jsou jistě fotbalistům srozumitelná, avšak frekvence výskytu je výrazně nižší.

5.1.9 „Pokutový kop“

Tuto otázku zodpovědělo 83 respondentů a mezi jejich odpověďmi se objevilo 5 různých možných slov. Pět dotazovaných nechalo políčko nevyplněné, takže předpokládám, že slangismus pro toto označení neznají. 39 ze všech fotbalistů a fotbalistek uvedlo jako slangový výraz pro pokutový kop „pencle, pentle“, 17krát se objevila odpověď „penalta“, 16krát „desítka, jedenáctka“. Označení „pecka“ a „trestňák“ zmínilo 6, resp. 5 respondentů.

Tabulka 12: „Pokutový kop“

lexém	počet odpovědí
pentle, pencle	39
penalta	17
desítka, jedenáctka	16
pecka	6
trestňák	5

Jak je možno v tabulce vidět, všechny výrazy byly nezanedbatelně zastoupeny. Proto jsem na základě obdržených reakcí opět vytvořila tabulku s podrobným přehledem zmiňovaných odpovědí, na základě které jsem zjišťovala, zda existují specifika v užívání konkrétních slangismů v rámci vybraných kategorií (pohlaví, věk, oblast působení).

Tabulka 12a: „Pokutový kop“ – rozlišení dle vybraných kategorií

Odpovědi	Kraslice	SFL		
	0–15 let	16–35 let		36 a více let
		muži	ženy	
pentle, pencle	✓	✓	✓	✓
penalta	✓	✓	✓	✓
desítka, jedenáctka		✓		✓
pecka		✓		✓
trestňák			✓	
nevím	✓		✓	

Z tabulky je možno vyhodnotit, že slangismus „*trestňák*“ je záležitostí výhradně dotazovaných žen. Jak bylo uvedeno dříve (s. 44), několik žen dané kategorie patří mezi amatérské hráčky, a tedy kromě uvedených označení „*pentle*“, „*penalta*“ a „*trestňák*“ jiné pojmenování zřejmě neznají. Jedna žena odpovědět nedokázala.

Krasličtí fotbalisté, zastupující věkovou kategorii do 15 let, uváděli pouze většinová pojmenování „*pentle, pencle*“ a „*penalta*“. Lze usuzovat, že pro západočeský fotbalový klub nejsou ostatní slangismy typické. Zajímavé dále je, dle mého názoru až zarážející, že 4 z dotazovaných mladých fotbalistů nedokázali najít žádný slangový výraz pro pokutový kop.

Mužští zástupci SFL patrně slangismy označující „pokutový kop“ velmi dobře znají, jelikož všichni muži z těchto dvou věkových skupin byli schopni vyplnit odpověď. Kromě „*trestňáku*“ se v jejich reakcích objevily všechny ostatní uvedené položky. Domnívám se, že uvedené slangismy jsou v rámci vybraných kategorií hojně využívány. Bližší zákonitosti v užívání neshledávám.

Slangismy „*pentle, pencle*“, „*penalta*“ a „*desítka, jedenáctka*“ patří nepochybně mezi často využívané lexémy a lze je považovat za stabilní jednotky fotbalového slangu.

5.1.10 „Přihrávka vlastnímu brankáři“

V tomto případě všech 88 respondentů uvedlo jednotnou a jedinou správnou variantu „*malá domů*“. Lze proto tento slangismus nepochybně zařadit mezi aktivně užívané a pevně zakotvené ve fotbalovém prostředí.

5.1.11 „Gól, který padne odrazem míče od tyče/břevna“

U tohoto popisu se setkáváme se 7 různými variantami odpovědí od 80 respondentů. Většinou položkou se stal slangismus „*Angličák, Angličan*“, který uvedlo 68 respondentů. Další pojmenování už byla zastoupena s výrazně nižší frekvencí. Čtyři dotazovaní uvedli možnost „*pěknej gól*“, po 2 respondentech odpovědělo „*náhodák*“, „*odražený*“ a „*šibenice*“. Další dva pojmy „*šourák*“ a „*smůla*“ byly individuální. Osm hráčů a hráček z celkového počtu dotazovaných slangismus pro popsanou situaci nevedlo nebo nezná.

Tabulka 13: „Gól, který padne odrazem míče od tyče/břevna“

lexém	počet odpovědí
Angličan, Angličák	68
pěknej gól	4
náhod'ák	2
odražený	2
šibenice	2
šourák	1
smůla	1

Pro vybraný popis činnosti se objevilo poměrně velké množství fotbalových výrazů, které jsem v následující tabulce rozřadila dle zvolených kategorií.

Tabulka 13a: „Gól, který padne odrazem míče od tyče/břevna“ – rozlišení dle vybraných kategorií

Odpovědi	Kraslice	SFL		
	0–15 let	16–35 let		36 a více let
		muži	ženy	
Angličan, Angličák	✓	✓	✓	✓
pěknej gól		✓	✓	
náhod'ák		✓		
odražený			✓	
šibenice		✓	✓	
šourák			✓	

smůla			✓	
nevím	✓	✓	✓	✓

V tabulce si lze všimnout toho, že nejmladší a nejstarší mužští fotbalisté slangové pojmenování uvedli buď správně „*Angličan, Angličák*“, nebo pro uvedenou situaci označení neznali. V případě kraslického mládežnického týmu odpovědělo 12 chlapců správně a 3 se nevyjádřili. Z nejstarších zástupců vyplnili 4 totožnou vhodnou odpověď a jeden uvedl odpověď „*nevím*“.

U žen byla pojmenování rozmanitější. Pouze 6 fotbalistek dokázalo zodpovědět otázku správným výrazem, ostatní udávaly různé další uvedené varianty. Tři hráčky slangismus pro vysvětlenou situaci nenapsaly.

Muži hrající SFL se vyjadřovali různorodě, většina z nich však zastává stejný názor v podobě varianty „*Angličan, Angličák*“. Pouze v ojedinělých případech byla odpověď jiná, jeden fotbalista dané kategorie neodpověděl.

Jednotky „*Angličan, Angličák*“ se ve fotbalovém prostředí vyskytují s poměrně vysokou frekvencí a lze je považovat za stabilní součást fotbalového slangu mužského pohlaví. U žen je to těžší určit, více jak polovina vybraných fotbalistek odpovídala chybně nebo vůbec.

5.2 Shrnutí výsledků dotazníku

V této kapitole prezentuji výsledky dotazníkového šetření postupně podle jednotlivých dotazovaných skupin. Nejprve se zabývám nejmladší věkovou kategorií ve věkovém rozmezí 0–15 let, kterou zastupuje mládežnické fotbalové družstvo SK Kraslice. Výsledky druhé a třetí věkové skupiny (16–35 a 36 a více let), ve které se nacházejí jak muži, tak ženy hrající amatérskou ligu SFL, sloučím, jelikož ve třetí věkové kategorii je pouze 5 fotbalistů. Každé pohlaví však hodnotím zvlášť, protože právě v odpovědích žen a mužů jsou největší rozdíly.

5.2.1 Tým SK Kraslice

Až na malé výjimky prokázali nejmladší dotazovaní fotbalisté poměrně dobrou znalost fotbalového slangu, např. slangismy „*bodlo*“, „*kisna*“, „*sešívání*“ a „*centr*“ vysvětlila většina správně.

U lexému „*kisna*“ se v rámci tohoto družstva objevila jednotná odpověď „*brána*“, což lze považovat za specifikum ve vyjadřování uvedeného mužstva. V žádné jiné dotazované kategorii takto markantní převaha preferované odpovědi není. U lexému „*centr*“ byly výsledky odpovědí pestré, všechny uvedené významy byly zastoupeny, většina dotazovaných však uvedla jednu ze dvou správných variant.

S pojmem „*zidanovka*“ se krasličtí fotbalisté zřejmě již setkali, ale podrobného vysvětlení se mi ani v jednom případě nedostalo. Lze ho tedy v tomto klubu považovat za slangismus ne příliš užívaný.

Nejproblematictější lexémem se stala jednoznačně „*bondovka*“. Ani jeden zástupce dané skupiny nebyl schopen správně odpovědět.

Aktivní používání slangových pojmenování je u této skupiny dotazovaných poměrně dobře vyvinuto. Fotbalisté Kraslic byli schopni ve většině případů určit správný výraz pro popisovanou situaci, a lze tedy všechna slangová označení většinově zastoupená („*šajtle*“, „*jesle, housle*“, „*pentle, penclle, penalta*“, „*malá domů*“ a „*Angličan, Angličák*“) považovat za slangismy pevně ukotvené ve fotbalovém prostředí a pro daný fotbalový tým frekventované.

5.2.2 Strahovská fotbalová liga – muži

Pro tuto skupinu respondentů bylo 5 ze 6 vybraných slangismů vysvětleno většinou správně, v několika případech velmi podrobně a s doplňujícími informacemi. Dle obdržených odpovědí soudím, že „*bodlo*“, „*kisna*“, „*zidanovka*“, „*sešívání*“ a „*centr*“ jsou právem považovány za frekventované fotbalové slangismy srozumitelné pro většinu fotbalistů, včetně dotazovaných.

Lexém, který nedokázali vysvětlit ani tito starší fotbalisti, byl jako v předchozí skupině „bondovka“. Pouze 3 z nich věděli nebo dokázali odvodit, co daný výraz znamená.

Ve druhé části dotazníku měli respondenti za úkol pojmenovat slangovým výrazem popsanou situaci, což se u této kategorie fotbalistů ukázalo jako bezproblémové. Téměř všichni uváděli u všech otázek správná pojmenování, v této skupině se objevovalo nejvíce možných relevantních variant, v případě „pokutového kopu“ se hojně objevily i výrazy „desítka, jedenáctka“ nebo „pecka“ a v rámci „míče, který projde mezi nohama protihráče“ se s vyšší frekvencí užití vyskytla označení „gajdy“ a „dudy“. Pouze v ojedinělých případech se stalo, že by respondent neodpověděl. Žádné specifické výrazy nebo pro tento okruh respondentů typická vyjádření jsem neobjevila.

5.2.3 Strahovská fotbalová liga - ženy

Ženy této skupiny prokázaly základní znalost fotbalových slangismů, i když v několika případech vůbec neodpověděly nebo uváděly významy mimo fotbalové prostředí.

Slangové výrazy „bodlo“, „sešívání“ a „centr“ uměly fotbalistky poměrně dobře vysvětlit, na „zidanovku“ dokázalo odpovědět 9 z 16 dotazovaných, a to velmi detailně, ve zbylých případech význam lexému buď neznaly, nebo neodpověděly správně. V případě slangismu „kisna“ se objevily významy, které se sportem nesouvisí.

I v této skupině respondentů činil největší obtíže lexém „bondovka“, ze 7 správných odpovědí uvedly ženy ovšem nadpoloviční část (4).

Aktivní užívání slangových pojmů se u žen jeví jako více problematické. V případě pojmů „malá domů“, „jesle, housle“ a „pentle, penclé“, „penalta“ se hráčky prakticky shodly, v případě „pokutového kopu“ ještě uváděly výraz „trestňák“, který byl v rámci všech dotazovaných typický právě pro ženy.

Slangismus pro „střelu vnějším nártem“ („*šajtle*“) dokázala správně určit pouze polovina dotazovaných žen. Označení „*Angličan, Angličák*“ je pro většinu žen neznámé a zřejmě téměř neužívané.

6. Závěr

Bakalářská práce byla zaměřena na nespisovný poloútvár českého jazyka – slang. Termín byl vysvětlen z pohledu několika předních českých lingvistů, dále byly uvedeny aspekty slangu, základní slovotvorné postupy, které se uplatňují při tvoření slangových pojmenování, a opomenuty nezůstaly ani další nespisovné poloútvary jazyka, jako je argot, žargon, hantýrka a profesní mluva. Postupně práce směřovala k užšímu zaměření, a to ke slangu sportovního prostředí, konkrétně k fotbalovému slangu.

Slangem se rozumí soubor lexikálních jednotek, které jsou společné pro určitou skupinu uživatelů zájmového nebo profesního prostředí. Mezi charakteristické rysy slangu patří mluvenost, synonymičnost, vysoká expresivita, eliptičnost, snaha o jazykovou úspornost a jednoznačnost. Slang nedisponuje vlastní mluvnickou stavbou, nemá žádné specifické prostředky, využívá gramatiky spisovného jazyka.

Pro sportovce může být jejich sportovní odvětví jak koníčkem, tak profesí nebo i kombinací obou variant, proto jsou rysy sportovního slangu totožné s obecnými znaky slangu. Nejčastějšími způsoby tvoření slangových výrazů, které se objevují také v průzkumu, jsou derivace, univerbizace, přenášení významů (metaforické a metonymické), přejímání a frazeologické tvoření. Sportovní slang se rozšiřuje i daleko za hranice sportovních kolektivů, je hojně užíván např. v médiích a mnoho vzniklých slov proniká do odborného jazyka a stává se tak termíny, nebo naopak přechází k obecné češtině.

Fotbal patří mezi jeden z nejoblíbenějších a nejvyhledávanějších míčových sportů a s ním spojený fotbalový slang lze považovat za poměrně dost rozšířený mezi lidmi a ve sportovním prostředí stabilizovaný. Cílem práce bylo proto ověřit, nakolik jsou fotbalisté schopni porozumět vybraným slangovým výrazům a zdali je umějí dostatečně vysvětlit a aktivně využívat. Jako další cíl jsem si stanovila vyhodnotit, zda jsou uvedené slangismy platné pro všechny uživatele nebo zda existují výrazy, které jsou specifické pro konkrétní okruh lidí v závislosti na pohlaví, věku a týmu, za který hrají.

Ukázalo se, že existují slangismy, které mají obecnou platnost a lze je považovat za centrum slangového lexika, protože je dokázala zodpovědět většina dotazovaných a patrně je i aktivně užívají. Tím se částečně potvrdil můj předpoklad, že dotazovaní hráči by měli být schopni vysvětlit a umět pojmenovat většinu uvedených výrazů. Našli se však i takoví, kteří otázku zodpověděli chybně nebo vůbec. Druhý předpoklad, že lexém „bondovka“ bude činit největší potíže, se plně potvrdil.

V nashromážděném materiálu jsou v největší míře zastoupena jednoznačně substantiva, v menší míře verba a adjektiva a ojediněle se vyskytují adverbia. Objevují se jak pojmenování jednoslovná, tak víceslovná, z nich nejvíce frazémy.

Slang je velmi dynamickou a proměnlivou součástí češtiny, stále vznikají nové oblasti slangu, známé oblasti se více prozkoumávají, vznikají nová pojmenování, která se stávají součástí mluvy samotných sportovců, žurnalistů, fanoušků nebo i lidí mimo sportovní prostředí.

Použitá literatura a prameny

Publikace a články

BASS, Eduard. *Klabzubova jedenáctka*. Praha: Albatros, 1969.

ČERMÁK, František. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Praha: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-215-8.

CHLOUPEK, Jan. *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1990. ISBN 978-80-0423-302-0.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980.

HAVRÁNEK, Bohuslav. *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Československá akademie věd, 1966.

HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Ostrava: Profil, 1981.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů*. Praha: SPN, 1971.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988.

HUBÁČEK, Jaroslav. K vnitřní diferenciaci slangu. *Sborník z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. - 27. 1. 1984*, Ed. L. Klimeš. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU, 1984.

HUBÁČEK, Jaroslav. K aktuálnosti zkoumání sociolektů, zejména slangu. *Sborník přednášek z 5. konference o slangu a argotu v Plzni 7. - 9. února 1995*, Ed. L. Klimeš. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU, 1995.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Kapitoly o sociolektech a sociolektologii*. Poznań: Instytut Filologii Słowiańskiej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2012. ISBN 978-83-6309-008-1.

HUGO, Jan (ed.). *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 3. rozš. vyd. Praha: Maxdorf, 2009. ISBN 978-80-7345-198-1.

JELÍNKOVÁ, Tereza. *Psychologie sportu a sportovní žurnalistika*. Bakalářská práce. Olomouc, FF UP, 2006.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2002. ISBN 978-80-7106-484-8.

KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, 2003. ISBN 978-80-7106-134-2.

KELLNER, Adolf. *Úvod do dialektologie*. Praha: SPN. 1954.

OBERPFALCER-JÍLEK, František. Argot a slangy. In: *Československá vlastivěda*. Sv. 3, Praha 1934.

ODALOŠ, Pavol: Futbal verzus sociolekt. In: *Sborník přednášek z VI. konference o slangu a argotu v Plzni 15. - 16. září 1998*. Ed. L. Klimeš. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU, 1998. ISBN 80-7043-230-0.

PAVEL, Ota. *Dukla mezi mrakodrapy*. Praha: HAK-Humor a kvalita, 2002. ISBN 978-80-8591-039-1.

SUDA, Zdeněk. Fotbalový slang před třiceti lety a dnes. In: *Sborník přednášek z VI. konference o slangu a argotu v Plzni 15. - 16. září 1998*, Ed. L. Klimeš. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU, 1998. ISBN 80-7043-230-0.

TERČOVÁ, Marie: Příspěvek ke sledování sportovního slangu. In: *Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu v Plzni 9. - 12. února 1988*. Ed. L. Klimeš. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

TRÁVNÍČEK, Jaroslav. *Úvod do českého jazyka*. Praha: SPN. 1952.

Internetové zdroje

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-481-2. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/>

KŘÍSTEK, Václav. Poznámky k problematice argotu a slangů. *Slovo a slovesnost*. 1973, roč. 34. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3943>

TROST, Pavel. Argot a slang. *Slovo a slovesnost*. 1935, roč. 1, č. 4. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=61>

<https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

<https://jaromirbosak.webnode.cz/hlasky>

<https://www.top10list.cz/top-10-nejjoblibenejsi-sporty>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Michael_Krmen%C4%8D%C3%ADk

<https://www.skkraslicefotbal.cz/>

<https://strahovskaliga.cz/>

<https://strahovskaliga.cz/ZakladniInformace/Pravidla.pdf>

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník – vzor